

ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГАЛУЗЯХ ПРОМИСЛОВОСТІ СПОЖИВЧОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

С.В. Захарін, канд. екон. наук,
Д.І. Коваленко, канд. екон. наук,
Т.Е. Беялов, канд. екон. наук,
Київський національний університет технологій та дизайну

Проаналізовано тенденції інвестиційної та інноваційної діяльності у споживчому секторі економіки. Визначено проблеми фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності на підприємствах вказаного сектору. Запропоновано заходи стимулювання фінансування інвестиційної та інноваційної активності на підприємствах харчової та легкої галузей промисловості.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність, державна інноваційна політика, споживчий сектор економіки.

Постановка проблеми. В умовах кризи гостро проявилися проблеми, пов'язані з недостатньою розвиненістю внутрішнього ринку. Значна кількість споживчих товарів (продукція легкої промисловості, автомобілі, товари побутової хімії та ін.) поставляється на ринок з-за кордону, через що в умовах падіння курсу національної грошової одиниці ці товари для значної кількості споживачів стають недоступними. З іншого боку, необхідність імпортування цих товарів призводить до погіршення показників платіжного балансу, що створює додаткові ризики розвитку національного фінансового господарства.

Отже, державна економічна політика має бути спрямована на розвиток внутрішнього ринку, стимулювання виробництва споживчих товарів високої якості, активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності у галузях промисловості споживчого сектору економіки. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Аналіз літературних досліджень. З актуальних питань підтримки інвестиційної та інноваційної активності, стимулювання внутрішнього ринку, нарощування платоспроможного попиту видається чимало наукових праць. Плідно працюють над цією проблематикою Л. Федулова, О. Кузьмін, Т. Шотік, С. Онишко та інші науковці. Разом з тим доцільно розробити нові підходи щодо стимулювання розвитку внутрішнього ринку через підтримку інвестиційної та інноваційної діяльності у споживчому секторі економіки.

Мета статті – викласти результати дослідження перспектив інвестиційної та інноваційної діяльності у галузях промисловості споживчого сектору економіки.

Під терміном «споживчий сектор економіки» слід розуміти сукупність суб'єктів господарювання з тих видів економічної діяльності (у тому числі галузей промисловості), які основну частину виробленого продукту випускають для звичайного побутового споживання сектором домашніх господарств. Виробництво лікарських засобів, послуги фінансових посередників, закладів освіти та закладів охорони здоров'я зазвичай не включаються до споживчого сектору як не призначені для звичайного побутового споживання.

Показники інвестиційної та інноваційної активності у галузях промисловості споживчого сектору економіки є порівняно невисокими (див. таблицю).

Тенденції інвестиційної та інноваційної активності на підприємствах споживчого сектору економіки, за роками

Показник	Рік				
	2005	2006	2007	2008	2009
У цілому в промисловості					
Загальний обсяг інвестицій в основний капітал, млн. грн.	35031	44804	64341	76618	57658
Індекс інвестицій, %	104,1	115,3	127,0	94,7	67,6
Інноваційна активність (частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств), %	11,9	11,2	14,2	13,0	12,8
Харчова промисловість (виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів)					
Загальний обсяг інвестицій в основний капітал у промисловості, млн. грн.	6418	8290	11830	13130	10458
Індекс інвестицій, %	109,6	119,5	127,5	90,4	71,5
Частка галузі в загальному обсязі інвестицій, %	18,3	18,5	18,4	17,1	18,1
Інноваційна активність	9,9	9,4	9,3	9,0	8,4
Легка промисловість (текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів)					
Загальний обсяг інвестицій в основний капітал у промисловості, млн. грн.	493	409	479	440	336
Індекс інвестицій, %	119,2	75,8	104,0	76,2	69,0
Частка галузі в загальному обсязі інвестицій, %	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2
Інноваційна активність, %	9,9	7,3	10,5	9,7	8,5

Складено за даними [8].

На відміну від розвинених країн, які до 85–90% приросту ВВП забезпечують через виробництво та експорт високотехнологічної продукції, Україна продовжує розвиватися без суттєвого використання свого інноваційного потенціалу. Повною мірою це стосується і споживчого сектору економіки.

З метою модернізації споживчих секторів промисловості України та переходу на інноваційний шлях розвитку необхідне поєднання ринкових і державних важелів стимулювання НТП, запровадження механізмів довгострокового кредитування, використання інноваційного потенціалу приватизації, механізмів стимулювання національного виробни-

ка. Для цього напрацьовано правову базу (Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про інноваційну діяльність», «Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високотехнологічних технологій» та ін.). Разом з тим вплив інновацій на економічний розвиток країни майже не відчувається. Про це свідчать такі тенденції: зниження показника інноваційної активності в промисловості з 15,1% у 2003 р. до 12,8% у 2009 р.; незначна частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції (5 % у

2009 р.); низький рівень капітальних інвестицій в інновації в загальному обсязі інвестицій в основний капітал (4% у 2009 р.). Як наслідок знання та їх технологічне застосування забезпечують в Україні всього 5–10% економічного зростання, тоді як у розвинених країнах до 90% [1].

Основною причиною інноваційної депресії в українському споживчому секторі є викривлена економічна ідеологія держави щодо інноваційних та виробничих процесів. Хибна настанова призвела до відриву інноваційної сфери від виробничого сектору, що спричинило превалюючий розвиток невиробничих сфер (торгівля, банки, біржі, казино, шоу-бізнес тощо) та нераціональне подібнення виробничих об'єктів національної економіки. Не дивно, що така «нова» економіка просто фізично не в змозі забезпечити запуск промислових інновацій [2].

На сьогодні оцінка перспектив збільшення інвестиційної та інноваційної активності у галузях промисловості споживчого сектору економіки вельми невисока з огляду на:

- низьку прибутковість підприємств легкої промисловості, що не дає можливості сформуванню високої інвестиційної привабливості проектів у галузі;

- відкритість українського ринку одягу та взуття, що знижує потенціал розширення присутності вітчизняної продукції легкої промисловості на внутрішньому ринку;

- відсутність передумов для залучення передових інновацій та технологій у сферу агропромислового виробництва;

- ймовірність запровадження режиму вільної торгівлі в рамках зовнішньоекономічного співробітництва з країнами ЄС, що знизить споживчу привабливість продукції харчової промисловості.

Наша держава, в економіці якої переважають третій і четвертий технологічні уклади, ризикує опинитися на периферії технологічного прогресу. Тому технологічна реструктуризація споживчого сектору економіки стає пріоритетним завданням державної антикризової політики на перспективу. Метою технологічної реструктуризації споживчого сектору економіки має бути створення сучасного збалансованого економічного комплексу споживчих галу-

зей з потужним корпоративно-коопераційним каркасом, що може забезпечити тісну кооперацію вітчизняних суб'єктів господарювання та вигідне інтегрування у світову економіку. Елементами цього каркасу мають бути кластери сучасних технологій та їхні носії – технополіси, технопарки, власні транснаціональні корпорації, фінансово-промислові групи, холдинги, територіально-виробничі комплекси (територіальні кластери). Удосконалення технологічної структури споживчого сектору економіки забезпечить підвищення її ефективності, створить підґрунтя для формування прогресивної структури експорту і розвитку внутрішнього споживчого ринку [3].

Одна з центральних проблем – раціональне фінансування інвестиційних, науково-технічних та інноваційних програм. Як свідчить практика, вона може задовільно вирішуватися лише в комплексі з іншими заходами щодо трансформації економіки й управління. Основними джерелами фінансового забезпечення інноваційних процесів в економічно розвинених країнах є як приватні, так і державні ресурси, причому у фінансуванні нововведень часто зберігаються приблизно однакові пропорції між тими й іншими. Завдяки такій практиці створюються надійні та гнучкі фонди, що забезпечує розвиток економік цих країн [4].

Для фінансування інноваційної діяльності у споживчому секторі економіки використовуються такі джерела [5–7]:

- фінансові ресурси, утворені за рахунок власних та прирівняних до них коштів корпоративних структур. До них належать закріплені доходи (прибуток від реалізації товарної продукції, науково-технічної продукції, від будівельно-монтажних робіт, фінансових операцій та ін.); амортизаційні відрахування, виручка від реалізації майна, цільові та інші види надходжень;

- фінансові ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку через продаж власних акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кредитні інвестиції; фінансовий лізинг; кошти наукових фондів; спонсорські кошти;

- фінансові ресурси, які надходять у порядку

перерозподілу: страхова плата за реалізовані ризики; кошти, що надійшли від концернів, асоціацій, галузевих та регіональних структур; дивіденди та проценти від цінних паперів; бюджетні асигнування тощо.

На державному рівні необхідно поставити завдання запровадження комплексної підтримки інвестиційної та інноваційної активності у галузях промисловості споживчого сектору економіки.

Основою стратегії технологічної реструктуризації споживчого сектору економіки має бути прискорений розвиток сучасних технологій, а також галузей і територіальних кластерів (територіально-виробничих комплексів, технопарків і технополісів), де такі технології розвиваються. У першу чергу необхідно вжити заходів для стимулювання інвестиційної та інноваційної активності у легкій промисловості, яка у період реформ зазнала найбільших втрат. На початку 1990-х років легка промисловість була однією з провідних галузей економіки, вона займала лідируючі позиції за показниками оновлення основних фондів, прибутковості, інвестування та ін. Нині ситуація цілком протилежна (частка інвестицій легкої промисловості у загальному обсязі інвестицій впала з 0,5% у 2005 р. до 0,2% у 2007–2009 рр., а більшість підприємств декларують збитковість своєї діяльності).

Податковий кодекс України, ухвалений у 2010 р., передбачає застосування окремих податкових пільг, спрямованих на стимулювання інвестиційної активності у легкій промисловості. Відповідно до підпункту «б» п. 17 Перехідних положень Податкового кодексу України, тимчасово, строком на 10 років, звільняється від оподаткування прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині). Вказана норма має створити додаткові мотивації для інвесторів, які бажають вкласти кошти у розвиток підприємств легкої промисловості, а на вже існуючих підприємствах створити додаткові стимули для формування інвестиційних ресурсів за рахунок збільшення прибутковості основної діяльності.

Для технологічної реструктуризації сільського господарства, враховуючи його консервативність і відсталість, потрібні великі інвестиції і передові технології. Частково це завдання мають вирішити заходи, реалізовані при проведенні податкової реформи (відповідно до підпункту «д» п. 17 Перехідних положень Податкового кодексу України, тимчасово, строком на 10 років, звільняється від оподаткування прибуток, отриманий від основної діяльності підприємств машинобудування для агропромислового комплексу). Потрібно остаточно визначитися з продажем сільськогосподарської землі, широко впроваджувати високі технології в усіх галузях сільського господарства та лізингові схеми механізації робіт. Необхідно налагодити схеми кооперації сільського господарства з легкою промисловістю (поглиблена переробка льону, шкірсировини та інших видів сировини), харчовою промисловістю від впровадження сучасних заготівельних технологій до виробництва розширеного асортименту харчових продуктів поліпшених поживних та смакових якостей, лікувально-профілактичних продуктів і препаратів з рослинної сировини.

Іншим стратегічним напрямом є випуск наукоємних споживчих товарів, який можна збільшити за рахунок створення замкнених технологічних циклів, зміцнення міжгалузевої кооперації, орієнтації на сегменти зовнішнього ринку, де можна швидко реалізувати конкурентні переваги. Перспективними тут є галузі машинобудування: виробництво побутової техніки, автомобілебудування, окремі виробництва електронної техніки та засобів зв'язку [5].

Не менш важливим для споживчого сектору є прискорений розвиток виробництва інформаційно-комунікаційних товарів для домогосподарств. Україна має значний потенціал з налагодження виробництва сучасної комп'ютерної техніки, телекомунікаційного обладнання побутового призначення, розробки та продажу програмного забезпечення. У цій сфері доцільно діяти за прикладом Ірландії, яка залучила мільярдні

інвестиції комп'ютерних компаній США під свої розробки. Для подібного прориву потрібне поєднання зусиль держави і комп'ютерних компаній України. Слід розглянути можливості власного шляху розвитку програмного забезпечення, щоб позбавитися залежності від монополістів на цьому ринку і скласти їм конкуренцію.

У хімічній і нафтохімічній промисловості існують перспективи нарощування виробництва конкурентоспроможних за ціною й якістю мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин, високоефективних коагулянтів і флокулянтів для очищення природних і стічних вод, синтетичного корду, полімерів та виробів із них, магнітних стрічок та рентгенівської плівки на лавсановій основі, товарів побутової хімії, автомобільних шин і гумотехнічних виробів, зокрема важкозаймистих конвеєрних стрічок.

Інноваційний прорив в енергетиці завжди був ключовим для переходу на нові технології. За дефіциту енергоресурсів в Україні у довгостроковому вимірі вкрай недостатньо робиться для інноваційного розвитку енергетики, залучення відновлюваних джерел енергії, участі у перспективних багатосторонніх проектах. Енергетичну кризу можна подолати тільки зусиллями багатьох країн. Саме розв'язання цієї проблеми радикально змінить рейтинги держав в інноваційному та економічному просторі. Україна не приділяє належної уваги «водневим проектам», іншим новим технологіям видобутку енергії, розробки відповідних двигунів та енергетичних машин. Водночас Росія та інші країни наразі об'єднали зусилля у проекті ITER (міжнародний термоядерний експериментальний реактор). У проекті, крім Росії, бе-

руть участь США, ЄС, Японія, Південна Корея та Франція, де передбачено побудувати цей реактор. Проект дає змогу перевести напрацьовані у цій сфері технології у промислову стадію.

Висновки та пропозиції. З метою стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності у галузях промисловості споживчого сектору економіки необхідно вжити комплекс системних заходів:

– збільшити витрати на закупівлю вітчизняної продукції харчової та легкої промисловості в рамках державного замовлення;

– запровадити практику фінансування окремих стратегічно важливих інноваційних проектів на підприємствах харчової та легкої промисловості на засадах державно-приватного партнерства;

– зробити для провідних підприємств споживчого сектору доступнішим кредитний ресурс через запровадження механізму компенсації частки плати за кредит за рахунок коштів державного бюджету;

– звільнити від оподаткування нове обладнання, яке ввозиться (поставляється) для харчової та легкої промисловості і не виробляється в Україні;

– реалізувати заходи, спрямовані на залучення передових іноземних технологій,

– стимулювати виробництво харчових продуктів поліпшених поживних та смакових якостей, лікувально-профілактичних продуктів і препаратів з рослинної сировини.

У подальшому мають бути виконані дослідження, спрямовані на розробку методології моделювання параметрів розвитку споживчого сектору економіки залежно від змін платоспроможного попиту на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Література

1. Технологічна модернізація промисловості України: Монографія / За ред. Л.І. Федулової. – К.: ІЕП НАНУ, 2008. – 427 с.
2. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні: Монографія / За ред. Б.Є. Кваснюка. – К.: ІЕП НАНУ, 2003. – 424 с.
3. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України: Монографія / За ред. Л.І. Федулової. – К.: ІЕП НАНУ, 2006. – 627 с.
4. Федулова Л.І. Технологічний розвиток економіки України: Монографія. – К.: ІЕП НАНУ, 2006. – 627 с.
5. Захарін С.В. Макроструктурні особливості інвестиційного процесу в корпоративному секторі // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 27–36.
6. Кузьмін О.Є., Шотік Т.М. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21–30.

7. *Онишко С.В.* Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь, НАДПС України, 2004. – 434 с.
8. Статистичний щорічник України за 2009 р. – К.: Держкомстат, 2010. – С. 200, 206–209.

С.В. Захарин

ПЕРСПЕКТИВЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОТРАСЛЯХ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

Проанализированы тенденции инвестиционной и инновационной деятельности в потребительском секторе экономики. Определены проблемы финансирования инвестиционной и инновационной деятельности на предприятиях указанного сектора. Предложены мероприятия стимулирования финансирования инвестиционной и инновационной активности на предприятиях пищевой и легкой отраслей промышленности.

УДК 339.92 (477) (045)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

В.В. Кузьмяк,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Постановка проблеми. Ефективність сучасної зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) української економіки виражається у конкретних результативних економічних показниках, що презентують параметри двовимірної системи. Поєднання в рамках єдиного господарського комплексу прогресивного (щорічний приріст ВВП, стабілізація динаміки платіжного балансу тощо) та регресивного (скорочення державних дотацій розвитку науково-технологічної сфери, ігнорування політики імпортозаміщення тощо) показників можна проаналізувати, змодельовавши перспективи підвищення ефективності ЗЕД України крізь призму впровадження інноваційно-інвестиційних параметрів в систему української економіки.

Аналіз сучасних тематичних досліджень та публікацій. Актуальні питання підвищення ефективності ЗЕД України в умовах економічної глобалізації відображено в аналітичних звітах провідних міжнародних статистичних економічних організацій UNCTAD, JETRO, Eurostat, WEF, інформаційних звітах Національного банку України, Державної служби статистики України, а також досліджено в працях В.А. Геращенко, Н.М. Понікульця.

Мета статті – аналітичне висвітлення пріоритетних напрямів підвищення ефективності ЗЕД України в умовах економічної глобалізації через впровадження в систему вітчизняного господарського комплексу компонентів інноваційно-інвестиційного економічного розвитку на основі створеної автором альтернативної схеми розбудови економіки вищого технологічного укладу, імплементованої в систему національного

Досліджено роль інноваційного потенціалу у розвитку національної економіки України, охарактеризовано особливості побудови конструктивних партнерських відносин України з провідними суб'єктами міжнародних економічних відносин в умовах глобальної конкуренції, виділено механізми та інструменти підвищення конкурентоспроможності економіки української держави, окреслено пріоритетні напрями імплементації «продукції інтелекту» в господарський комплекс України.

Ключові слова: інноваційний потенціал національної економіки, державна стратегія розвитку економіки, конкурентоспроможність.